

Motion till riksdagen

1987/88:L211

av Nic Grönvall (m)

om vissa aktiebolagsrättsliga spørsmål

Av många skäl har svensk aktiebolagsrätt under senare tid kommit att framstå som en central del av debatten rörande affärlivets villkor i Sverige. Jag ska nedan redovisa ett antal områden som varit föremål för debatt och där reformbehovet framstår såsom uppenbart.

Återköp av egna aktier

Den svenska aktiebolagslagen bygger traditionellt på den grundläggande bestämmelsen att bolagets aktiekapital omgives av strängt formella bestämmelser och att ändring därav blott kan beslutas i strängt formella beslut.

Dessa regler är tillkomna ursprungligen för att skydda aktieägarnas intressen och särskilt då mindre aktieägares intressen. Bilden har emellertid kommit att framstå som grunden för vissa missförhållanden och såsom stelbenta och svärbemästrade under tider då villkoren för affärlivet är onormala.

Under senare år har, p.g.a. konjunkturen och p.g.a. den svenska industris investeringssituation likviditeten kommit att höjas högst avsevärt i svenskt näringsliv. Det har då blivit en plikt av stor börda för mången företagsledning att finna goda placeringsobjekt för näringslivets överlikviditet. Den tidigare så framgångsrika värdepappersmarknaden har självklart utgjort en källa för placering av delar av företagens överlikviditet. Förutom den numera välkända risken i placering på värdepappersmarknaden har svenskt näringslivs aktieköp också lett till att det svenska näringslivet, framförallt stora företag, kommit att framstå såsom sammanhängande i en mycket lång och stundom misstänkliggjord ägarkedja.

Stora företag, som genom att teknik föråldras eller som p.g.a. andra omständigheter nödgas minska sin verksamhet, kan komma i en situation då tidigare produktionsresurser omvandlas till likvida resurser och därmed till placeringskrävande kontantnehav. Bolag som alltså ursprungligen attraherat investerares intresse för sin produktion, förvandlas på ett icke önskvärdt sätt till börsplacerande företag.

Av dessa skäl finns alltså ett starkt intresse av att på annat sätt än genom formellt aktiekapitalssänkingsbeslut, kunna reducera bolagets likvida överskott utan att extra risker påtagas eller utan att bolagets verksamhet dramatiskt förändras. Dessa båda skäl talar starkt för att aktiebolag bör under vissa omständigheter kunna medges att inköpa egna aktier.

Under den senaste börsturbulensen i Sverige framstod det som ett angeläget intresse för många svenska företag att kunna delta i "värden av

det egna aktievärdet". En sådan vård skulle kunna genomföras i den händelse aktiebolag kunde göra köp av egna aktier. Det kan nämligen inte råda någon tvekan om att under den svåra börsturbulensen under hösten 1987, råkade viktiga svenska börsbolag ut för kursras som saknade varje anknytning till bolagets verkliga substansvärde eller verkliga värde, bestämt på annat sätt. Värden av den egna aktiens värde kan således vara av stort värde för företag som önskar upprätthålla sin börskurs vid en rimlig nivå och som därmed önskar bevara bl. a. den internationella marknadens förtroende.

Frågan om att öppna möjligheten till inköp av bolagets egna aktier bör därför utredas snarast. Det kan här påpekas att i stora delar av Sveriges nära omvärld, är numera återköp av egna aktier ofta tillåtet i begränsad omfattning.

Minoritetsskydd

Den svenska aktiebolagslagen erbjuder minoritetsskydd i olika former. De bäst formulerade reglerna är de s. k. generalklausulerna som förbjuder bolagsstämma och styrelse i ett svenskt aktiebolag att fatta beslut som strider mot en aktieägargrups intresse och som möjligen gynnar en annan aktieägargrupp. På sätt som tidigare påpekats i motioner till riksdagen fungerar emellertid icke dessa generalklausuler för närvarande särskilt väl, eftersom det rättegångsförfarande som är nödvändigt för att tillgodosäkra en nödlidande minoritet dess rätt, alltid måste komma efter beslutet och alltid måste innebära stora ekonomiska uppoftningar för minoriteten. Därtill kommer att rättsföljden av överträdelse av generalklausulerna är svårbestämd. Kan exempelvis en överträdelse automatiskt också innebära en skadeståndsskyldighet för den beslutande delen av styrelsen respektive bolagsstämman?

Ofta talas om minoritetsrevisorn som en del av minoritetsskyddet. Avsikten är givetvis också att den revisor som icke utses av den dominerande aktieägargruppen ska kunna utgöra en kontrollfunktion som tillfredsställer minoritetens intressen. Emellertid är minoritetsrevisorns ställning sådan att han är bunden till tystnadsplikt gentemot den minoritet som föranstaltat om hans förordnande. En minoritet som hyser misstänksamhet mot en företagslednings förvaltning kan således inte via en minoritetsrevisor få någon utredning eller information om vad som pågår i bolaget. Blott om minoritetsrevisorn kan iakttaga omständigheter som vid normal företagsrevision skulle föranleda anmärkning i revisionsberättelse kan minoriteten erhålla upplysning, vilken för övrigt i sådant fall skulle vara tillgänglig för dem genom de ordinarie revisorernas redovisningsskyldighet. En dominerande ägargrups orimliga lönesättning till förmån för sådana aktieägare skulle alltså inte kunna föranleda någon egentlig kommentar till nytta för minoriteten.

En aktieägare som har någon enstaka procents majoritet kan disponera denna majoritet till att hålla en minoritetsägare helt oinformerad om vad som föregår i bolaget och kan likaledes utnyttja sin majoritet till att helt självständigt förvalta bolagets angelägenheter. I fall som blivit bekanta

genom rättsliga prövningar har det förekommit att en tvistande syskonskara splittrats så att ett av syskonen kommit i majoritetsställning och därefter utnyttjat denna till att helt utarma det tidigare gemensamt ägda företaget till förmån för egna företag och företagsidéer utan att minoritetsägande syskon, som på samma sätt som majoritetsägaren ärvt sin andel av aktiebolaget efter föräldrarna, kunnat göra sina röster hörda.

Det är en angelägen uppgift för lagstiftaren att snarast anordna ett rimligt minoritetsskydd i svensk aktiebolagsrätt. Ett sådant torde effektivast och enklast kunna uppnås om regler skapades, framför allt för fåmansföretag, av innebörd att aktieägare som tillsammans kunde redovisa ett aktieinnehav av minst 40 % alltid skulle äga rätt till en styrelseplats, under förutsättning att majoritetens aktier icke var fördelade på fler än tio händer.

Möjligheten att införa ett effektivare minoritetsskydd i svensk aktiebolagsrätt är en angelägen utredningsfråga. Framst bör utredas om möjligheten att införa ett minoritetsskydd i enlighet med vad som här föreslagits.

Skadestånd

Regler för skadeståndsansvar har intagits på olika ställen i svensk aktiebolagsrätt. Genom en lagändring som beslutades av riksdagen under hösten 1987 ändrades regelskrivningen för styrelseledamöters ansvar i fall av likvidationsplikt för svenskt aktiebolag.

I fall då skadeståndsansvar kan komma ifråga, svarar en styrelseledamot för all den skada som ett felbeslut av vårdslöshet kan leda till.

Till följd av den i Sverige mycket observerade Fermentaskandalen har ett skadeståndsmål inletts mot styrelseledamöter i Fermenta. Så vitt har kunnat utredas, omfattas de samlade skadeståndsyrkandena mot dessa styrelseledamöter av yrkanden om 500 milj. kr. per styrelseledamot. Ännu så länge synes icke skäl föreligga att hävda att någon styrelseledamot av uppsåt underlåtit att fullgöra sina skyldigheter under styrelsearbetet. Det framstår såsom orimligt att en styrelseledamot som av ett eller annat skäl av vårdslöshet kommit att medverka till en ekonomisk skada genom sitt deltagande i en aktiebolagsförvaltning ska kunna drabbas av ekonomiska skadestånd långt utöver varje rimlig relation till en privat persons ekonomiska betalningsförmåga. Det är uppenbart att målet mot Fermentas styrelseledamöter och den uppmärksamhet som numera gives åt styrelseledamöters ansvar också har inneburit att styrelseuppdrag rätteligen numera betraktas jämväl såsom mycket riskmedförande uppdrag.

Det är angeläget att samtliga styrelseledamöter, oberoende av vilken part som utsett styrelseledamoten, bär samma skadeståndsansvar på lika grunder. Detta innebär att jämväl arbetstagarrepresentanter bör bära fullt skadeståndsansvar i likhet med andra styrelseledamöter.

Den under hösten 1987 genomförda lagändringen måste uppfattas som ytterst provisorisk, bl. a. beroende på den olyckliga utformning som lagändringen fått.

Med stöd av det som anförts hävdas att en begränsningsregel av en enskild styrelseledamots ekonomiska ansvar måste begränsas. Vidare hävdas att frågan om möjligheten till försäkringsskydd av styrelseledamots

ansvar noggrant utredes och överväges och att möjligen därefter tillåtelse till försäkringsskydd öppnas, dock försett med sådana villkor att därigenom det personliga ansvaret icke helt utarmas. Reglerna om skadeståndsansvar för styrelseledamot i svenskt aktiebolag bör sammanföras till ett avsnitt i aktiebolagslagen med enhanda bestämmelser för alla situationer och med lika giltighet för alla styrelseledamöter.

Mot. 1987/88
L211

Styrelseordförandens ställning

Normalt utses styrelseordföranden av styrelsen i svenskt aktiebolag. Möjligheten finnes att i bolagsordningen inskriva att bolagsstämman ska utse styrelseordförande. Styrelseordföranden har icke givits särskild ställning i svensk aktiebolagsrätt på samma sätt som skett i amerikansk aktiebolagslagstiftning. Styrelseordförandens enda särställning är hans rätt att genom utslagsröst avgöra frågor som lett till lika röstetal vid styrelsebehandlingen.

I många svenska aktiebolag betraktas styrelseordföranden såsom en person som ingår i aktiebolagets linjeorganisation. Styrelseordföranden åläggas i den allmänna debatten ofta särskilda skyldigheter. Här kan särskilt erinras om utrikesminister Sten Anderssons hävdande att styrelseordföranden i Boforskoncernen skulle bära särskilt ansvar utan att Andersson förmådde precisera på vilka grunder detta ansvar uppkommit. Likaledes har en tidigare styrelseordförande i Fermenta utpekats såsom särskilt ansvarig p.g.a. hans ordförandeställning, trots att detta ansvar icke konstitueras på något sätt i svensk rätt.

Det förefaller angeläget att ordföranderollen i svensk aktiebolagsförvaltning blir föremål för överväganden. Sådana överväganden borde rimligen leda till att ordförandens ställning och därmed ansvar utvecklas så att ordföranden får ett särskilt ansvar för tillsynen över den verkställande ledningens verksamhet och för att styrelsens beslut vederbörligen implementeras. Ändringar av aktiebolagslagen som möjliggör en sådan förändring av styrelseordförandens ställning bör snarast utredas och införas i svensk aktiebolagsrätt.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen hos regeringen begär att de aktiebolagsrättsliga frågor som berörs i motionen blir föremål för utredning och att förslag framlägges i enlighet med vad som föreslås i motionen.

Stockholm den 22 januari 1988

Nic Grönvall (m)